

Kansallispuistojen luonto – luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävät diskurssit ja niiden muutos

RIIKKA PUHAKKA

Maantieteen oppiaineryhmä, Joensuun yliopisto &
Oulungan tutkimusasema / Thule-instituutti, Oulun yliopisto

Puhakka, Riikka (2008). Kansallispuistojen luonto – luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävät diskurssit ja niiden muutos (The nature of national parks – the changing discourses about nature conservation and tourism). Terra 120: 4, 215–227.

As a result of the growth of nature-based tourism, national parks have become important tourist attractions in Finland. This article identifies various discourses that define the interaction between nature conservation and tourism in national parks. The study analyses how the stakeholders – park authorities, tourists and tourism entrepreneurs – understand the role of tourism in parks, and on what kind of concepts of nature the meanings given to parks are based. National parks are understood as spaces constructed by historical and social practices. Thus, the role of tourism in parks is neither historically nor culturally unchanging or indisputable. By analysing planning documents and interviews, the study identifies four discourses: (1) national parks as conservation areas; (2) national parks as tourist destinations; (3) national parks as destinations of sustainable nature-based tourism; and (4) national parks as resources for local people. The study finds that in the 2000s, the above-mentioned Discourse 3 has become dominant in directing the management and land use of the Finnish parks. The present emphasis is on combining the ecological goals of conservation and the economic goals of tourism by implementing the principles of sustainability. Local interests are taken into account more widely than previously.

Riikka Puhakka, Thule Institute, P. O. Box 7300, FI-90014 University of Oulu, Finland. E-mail: <riikka.puhakka@oulu.fi>

Luontomatkailun lisääntyessä kansallispuistoista on tullut tärkeitä matkailun vetovoimatekijöitä ja kohdealueita (ks. Fennell 1999). Metsähallituksen tilastojen mukaan Suomen kansallispuistojen keskimääräinen käyntikertojen määrä noin kaksinkertaistui 1990-luvulla ja kasvu on jatkunut 2000-luvulla (Puhakka 2007: 138–139). Viime vuonna 35 puistoon tehtiin yhteensä noin 1,7 miljoonaa käyntiä (Käyntimäärät... 2008). Samalla matkailusta on tullut tärkeä aluekehittämisen väline syrjäseuduilla, erityisesti Pohjois-Suomessa (Kauppila 2004; Saarinen 2005). Kansallispuistokomitean mietinnön (1976) ehdotusta kymmenistä uusista puistoista vastustettiin voimakkaasti muun muassa metsätalouden etujen turvaamiseksi, mutta nykyisin alueelliset ja paikalliset toimijat, kuten kunnat, tukevat usein kansallispuistoesityksiä edistääkseen luontomatkailua (Puhakka & Rytteri 2008). Raaka-ainetuotantokeskeisyyden vähetessä alueet tukeu-

tuvat vahvemmin muunlaisiin luonnon käytön muotoihin. Metsien ja luonnon käytössä ollaan siirtymässä teollisesta ”jälkiteolliseen” aikaan (ks. Raitio & Rannikko 2006).

Kansallispuistot ovat olleet alusta asti sekä luonnonsuojelun että virkistys- ja matkailukäytön kohteita (esim. Runte 1997; Rytteri 2005). Suojelu kuitenkin määrittää virkistystä, ympäristökasvatusta ja tutkimusta tärkeämmäksi tehtäväksi Suomessa (Luonnonsuojelualueiden... 2004: 8–9). Suojelun ja matkailun uskotaan usein sopivan hyvin yhteen, mutta myös ristiriitoja voi syntyä matkailun ympäristöhaittojen vuoksi (ks. Budowski 1976; Butler & Boyd 2000; Eagles & McCool 2002). Matkailukäytön asema kansallispuistoissa ei olekaan kiistaton, vaan se muuttuu ajassa ja tilassa. Keväällä 2008 kiivasta keskustelua herätti ympäristöministeriön valmisteleva lainmuutos, jolla Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa sijait-

sevan vanhan hotellin tilalle voitaisiin rakentaa noin kuusi kertaa suurempi hotelli-ravintola. Hanketta vastustavat muun muassa Suomen luonnonsuojeluliitto ja kansalaisadressin kerännyt Pelasta Pallas -liike.

Taloudellisten ja poliittisten odotusten lisääntyessä on kiinnostavaa tarkastella, millainen merkitys matkailu- ja virkistyskäytölle annetaan kansallispuistoissa. Jäsennän artikkelissa luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittäviä diskursseja eli puhe- ja ajattelutapoja, jotka esiintyvät suomalaisessa puistokeskustelussa. Syvennyn erityisesti siihen, millaisiin käsityksiin luonnosta diskurssit perustuvat ja millä alueellisella tasolla niissä tarkastellaan luontoa. Lisäksi analysoin viimeaikaisia muutoksia diskurssien keskinäisessä asemassa. Artikkelini perustuu väitöskirjaani (Puhakka 2007), jossa tutkin, miten kansallispuistojen keskeiset toimijat – puistoviranomaiset, matkailijat ja matkailuyrittäjät – jäsentävät matkailun aseman puistoissa. *Virkistyskäytön* käsitteellä tarkoitetaan yleensä ihmisten vapaa-ajanharrastuksia arkiympäristössä ja *matkailulla* alueen ulkopuolelta saapuvien toimintoja (esim. Ohjelma... 2002: 7). Viittaan artikkelissani matkailulla kaikkeen kansallispuistojen käyttöön virkistäytymistarkoituksessa; esimerkiksi ympäristövaikutusten näkökulmasta matkailu- ja virkistyskäytön erottaminen toisistaan ei ole tarkoituksenmukaista.

Pyrkimyksenäni ei ole luokitella tiettyjä kansallispuistojen merkityksiä ja matkailukäytön puhetapoja ”oikeiksi” ja toisia ”vääriksi”. En vastaa kysymyksiin, millaiseen tärkeysjärjestykseen suojelu- ja virkistystavoitteet pitäisi asettaa tai mikä on oikea tapa hoitaa ja käyttää puistoja. Näihin ei ole yksiselitteisiä vastauksia; arvojen asettaminen tärkeysjärjestykseen on enemmän poliittinen kuin tieteellinen tehtävä (ks. Eagles & McCool 2002: 16). Sen sijaan analysoin kansallispuistojen ja niiden matkailukäytön yhteiskunnallisia merkityksiä luontokäsitysten näkökulmasta ja teen samalla ymmärrettäväksi puistoja koskevia erimielisyyksiä.

Historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneet kansallispuistot

Kytken kansallispuistojen matkailukäytön kysymykset keskusteluun ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Työ sijoittuu kulttuurimaantieteelliseen luonnon tutkimuksen kenttään, jossa analysoidaan esimerkiksi tietoa luonnosta: miten eri ihmisryhmät tulkitsevat ja määrittelevät luonnon (Castree 2005: 24, 183)? Yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa tarkastellaan yleensäkin ihmisen ja luonnon suhdetta sosiaalisessa, poliittisessa, taloudelli-

ssa ja eettisessä kontekstissa. Erityisesti 1990-luvulta lähtien on puhuttu *luonnon yhteiskunnallisesta rakentumisesta*. Tällöin luonto ymmärretään kulttuurin läpitunkemaksi ja valtasuhteisiin kytkeytyväksi (esim. Olwig 1995; Macnaghten & Urry 1998; Proctor 1998; Demeritt 2002). Kulttuuri- maantieteilijät ikään kuin löysivät luonnon uudelleen kiinnostuessaan siihen liittyvistä kysymyksistä ja uudenlaisesta näkökulmasta (Castree 2005: 89–90; ks. Lehtinen 2006: 51–57).

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus luonnon hyväksikäytöstä, suojelusta sekä yleensäkin luonnolle annettujen merkitysten sosiaalisesta rakentumisesta ja luontokäsitysten poliittisuudesta on lisääntynyt myös Suomessa (esim. Suopajarvi 2001; Haila & Lähde 2003; Valkonen 2003; Malmsten 2004; Lehtinen 2005, 2006; Tonder 2005; Heikkilä 2006; Puhakka & Rytteri 2008; Riipinen 2008). Suojeluun liittyviä ristiriitoja ja vallankäyttöä on analysoitu esimerkiksi oikeudenmukaisuuden näkökulmasta (esim. Lehtinen & Rannikko 2003; Rytteri 2005). Matkailun tutkimuksessa on tarkasteltu niin luontoa vetovoimatekijänä, luontoon kohdistuvia fyysisiä ympäristövaikutuksia kuin luonnonkäytön intressiryhmiäkin (Järviluoma 2006: 62–75; esim. Saarinen 2005; Sorsa 2005).

Tutkimuskohteenani ovat ihmisen ja luonnon suhdetta koskevat tulkinnat, joita tarkastelen suojelun ja matkailun vuorovaikutuksen näkökulmasta analysoimalla matkailukäytön aseman määrittymistä Suomen kansallispuistoissa. Oletan, että eri toimijat ymmärtävät kansallispuistot luonnoksi ja luonnonsuojelualueiksi ja heidän tapansa puhua puistojen matkailukäytöstä ovat siten sidoksissa siihen, millaisia merkityksiä he antavat luonnolle ja ihmisen asemalle luonnossa. Käsitteet luonnosta vaikuttavat luontoa koskeviin valintoihin ja käytäntöihin (ks. Valkonen 2003: 12, 30–31). Luonnon *käsitteellisen rakentumisen* näkökulmaa ei voikaan erottaa *aineellisesta rakentumisesta* (ks. Demeritt 2002: 778–779; Castree 2005: 90). Vallitsevat tulkinnat kansallispuistoista ja niiden tavoitteista ohjaavat sitä, millaisiksi puistot muokataan (Mels 1999: 5, 94).

Konstruktionistisen lähestymistavan mukaisesti kansallispuistot ymmärretään historiallisten ja yhteiskunnallisten käytäntöjen tuottamiksi tiloiksi koskemattoman luonnon sijasta (Mels 1999). Luonnon suojeleminen on yhteiskunnallisesti määrittynyttä ja poliittista: eri kulttuureissa ja eri aikakausina tulkinnat suojelun kohteista, motiiveista, tavoitteista ja toteuttamiskeinoista vaihtelevat (esim. Runte 1997; Nieminen & Saaristo 1998). Suojeluun sisältyy ennen kaikkea käsitys siitä, mitä luonnolla tarkoitetaan (Macnaghten & Urry 1998: 23). Kansallispuistojen luonto on määritel-

ty suojelun arvoiseksi, ja puistoja hoidetaan ja käytetään sovittujen periaatteiden mukaisesti. Maantieteilijä Kenneth Olwigin (1995: 380) mukaan puistoissa on yhtä paljon kyse kansallisesta identiteetistä kuin fyysisestä luonnosta: luontoa muovataan vallitsevien kulttuuristen ihanteiden ja normien mukaiseksi.

Matkailuun suojelualueilla suhtaudutaan joko myönteisesti, kielteisesti tai neutraalisti. Matkailun ja suojelun vuorovaikutusta voidaan tarkastella niin ekologisesta, sosio-kulttuurisesta kuin taloudellisestakin näkökulmasta. Ihmiset ymmärtävät kansallispuistot omista lähtökohdistaan, tavoitteistaan, arvoistaan ja luontotulkinnoistaan käsin. He antavat puistoille erilaisia merkityksiä ja puhuvat matkailun asemasta eri tavoin (Eagles & McCool 2002: 78). Ristiriidat johtuvat ennen kaikkea erilaisista käsityksistä siitä, mitkä ovat puistojen tärkeimmät tavoitteet – millaista puistokäsitystä sovelletaan ja mitkä arvot ovat ensisijaisia (ks. Eagles & McCool 2002: 15–16). Yleensäkin luonnontutkimuksen kiistoissa neuvotellaan siitä, mistä luonnosta on kyse eli mitä käsitteeseen halutaan sisällyttää ja mitä jättää sen ulkopuolelle (Valkonen 2003: 30–31). Koska matkailu- ja virkistyskäytön asema kansallispuistoissa muodostuu yhteiskunnallisten neuvottelujen tuloksena, ei ole yhdentekevää, millaisia merkityksiä eri toimijat antavat puistoille. Vallitsevat periaatteet ja käytännöt uudistuvat yhteiskunnallisten arvojen ja olojen muuttuessa.

Ymmärrän erilaiset luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta koskevat käsitykset *diskursseiksi* eli yhteiskunnallisiksi puhe- ja ajattelutavoiksi, jotka ovat kulttuurisidonnaisia sekä muuttuvat ajassa ja tilassa. Toimijat siis esittävät lausumia jonkin diskurssin sisällä. Diskurssit ovat tulkintoja todellisuudesta – tapoja ymmärtää ja esittää maailma. Ne ovat ajatusten, käsitteiden ja luokittelevien kokonaisuuksia, jotka tuotetaan yhteiskunnallisissa käytännöissä ja joilla annetaan merkityksiä fyysisille ja yhteiskunnallisille asiainkiloille. Samanaikaisesti on olemassa useita, jopa kilpailevia diskursseja, mutta yksi puhe- ja ajattelutapa on muita hallitsevampi ja hyväksytympi tietyssä ajassa ja paikassa. Diskurssit eivät ole vain puhetta ja ajatuksia, sillä ne kattavat kaikki merkityksiä tuottavat yhteiskunnalliset käytännöt (esim. Hajer 1995; Hall 1997). Tieto, totuus ja valta kytkeytyvät yhteen diskursseissa (ks. Rabinow 1986). Suojelun ja matkailun vuorovaikutuksen kehityksessä on kyse diskurssien valtasuhteista ja niiden muuttumisesta ajassa. Diskurssin *institutionalisoituminen* merkitsee käytännön toimien muuntumista ja vakiintumista esimerkiksi lainsäädännön kautta (Hajer 1995: 61).

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Viittaan kansallispuistojen toimijoilla puistojen suunnittelussa ja käytössä keskeisesti osallisiin ryhmiin. Rajausta käsittää kansallispuistojen sisällä toimivat ja käyttöä suoraan ohjaavat tahot, joita ovat puistoja hallinnoivat viranomaiset, puistoissa vierailevat matkailijat ja puistoissa liiketoimintaa harjoittavat matkailuyrittäjät. Nämä toimijat vaikuttavat ensisijaisesti matkailusta puistoille aiheutuviin fyysisiin seurauksiin (ks. Eagles & McCool 2002: xi). Analyysi perustuu asiakirjatekstiin ja haastatteluihin, jotka tutkin diskurssianalyttisin menetelmin. Tekstiaineistoa käytetään yleensä, kun pyritään tekemään päätelmiä henkilöiden tai ryhmien antamista merkityksistä eri asioille (Töttö 2004: 13–14).

Analysoin puistoviranomaisten (Metsähallituksen ja Metsätutkimuslaitoksen) tulkintoja kansallispuistoista suunnitteluasiakirjojen perusteella. Tavoitteena oli tunnistaa hallitseva, institutionaalisoitunut diskurssi eli se, jonka mukaisesti puistoja hoidetaan ja käytetään (ks. Hajer 1995: 61). Eduskunta laati yleiset linjaukset säätäessään lakeja, mutta puistoviranomaiset määrittelevät tarkemmin, millaisia puistot ovat ja miten niissä toimitaan. Tärkein aineisto koostuu 32 kansallispuiston voimassaolevasta tai luonnoksena valmistuneesta hoito- ja käyttösuunnitelmasta (Puhakka 2007: 292–294), jotka tulevat voimaan ympäristöministeriön vahvistettuna ne. Suunnitelmat on kirjoitettu 1984–2007, mikä mahdollisti viimeaikaisen muutosten tarkastelun. Lisäksi aineisto sisältää hoito- ja käyttösuunnitelmiin vaikuttavia ja niihin perustuvia asiakirjoja: ”Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet” -opas (1993, 2002, 2004), *Alueiden yleisökäytön tavoitetilä 2010* -raportti (2004), ”Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkauskäytön edellytysten parantaminen – kehittämissuunnitelma ympäristöministeriölle” -raportti (2004) sekä Syötteen (Aarnio 2001), Oulangan (Luontomatkauskäytön suunnitelma... 2004) ja Kolin (Lovén 2006) kansallispuistojen luontomatkauskäytön suunnitelmat. Vuoden 2007 loppuun asti Metsätutkimuslaitoksen hallinnassa olleen Kolin suunnitelmat ovat Metlan laatimia ja muut Metsähallituksen.

Lisäksi tutkimus perustuu teemahaastatteluaineistoon, joka sisältää 33 Kolin kansallispuistossa kesällä 2004 vierailleen matkailijan haastattelua sekä seitsemän matkailuyrittäjän haastattelua, joihin osallistui kuusi henkilöä puiston alueella toimivista yrityksistä vuosina 2001 ja 2005. Haastattelut käsittelevät muun muassa puistoihin soveltuvia virkistysmuotoja sekä matkailurakenteita ja -palveluja, matkailun yhteensopivuutta

suojelun kanssa, matkailun haittoja ja hyötyjä sekä toimijoiden vastuuta haittojen ehkäisemisessä (Puhakka 2007: 298–305). Vuonna 1991 Pohjois-Karjalaan perustetussa Kolin kansallispuistossa on monipuolisia palveluja, ja se on Suomen suosituimpia puistoja.

Diskurssianalyysi ei ole yksi yhtenäinen menetelmä vaan väljä teoreettis-metodologinen viitekehys, jonka avulla voidaan tulkita erilaisia kielenkäyttöön liittyviä kysymyksiä. Tutkimukset perustuvat käsityksiin yhteiskunnallisesti rakentuneesta todellisuudesta ja kielestä jaettuna merkityssysteeminä ja todellisuutta tuottavana tekijänä (esim. Gill 2000: 172–176). Tarkastelen siten, millaista yhteiskunnallista todellisuutta toimijat tuottavat antaessaan kansallispuistoille merkityksiä ja mitä seurauksia todellisuuden tuottamisella on. Olen analysoinut koko tekstiä ja sen merkityksiä, diskursseja ja niiden keskinäisiä suhteita pikemmin kuin yksittäisiä sanoja, lauseita ja niiden rakenteita (ks. Suopajarvi 2001; Valkonen 2003; Saarinen 2005; Tonder 2005; Heikkilä 2006; Riipinen 2008). Kiinnitin eniten huomiota puheen sisältöön eli mitä-kysymyksiin, mutta lisäksi tarkastelin merkitysten tuottamisen tapoja eli miten-kysymyksiä (ks. Silverman 2001: 97–98). Tarkastelin aineistoja kolmesta näkökulmasta (jotka sisälsivät yksityiskohtaisempia kysymyksiä): (1) toimijoiden antamat merkitykset (suojeltavalle) luonnolle ja luonnonsuojelun perusteille, (2) toimijoiden antamat merkitykset ihmisen asemalle kansallispuistoissa ja (3) toimijoiden antamat merkitykset matkailu- ja virkistyskäytön asemalle kansallispuistoissa (Puhakka 2007: 62–63). Yhtenäinen analyysikehikko helpotti aineistojen järjestelmällistä tarkastelua ja toimijoiden puhetapojen vertailua.

Jäsenän neljä luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävää diskurssia, jotka aineistojen analyysin perusteella esiintyvät suomalaisessa keskustelussa kansallispuistoista. Diskurssit voivat yhdistää ja erottaa toimijoita. Ne sisältävät kulttuurisen mallin tai käsityksen siitä, millaisia puistot tyypillisesti ovat ja millaisia niiden tulisi olla kulttuuristen odotusten ja ihanteiden mukaisesti. Samalla ne määrittävät yleisemmin suojelun ja matkailun vuorovaikutusta sekä ihmisen suhdetta luontoon. Kaikki puhettavat esiintyvät nykykeskustelussa, mutta niiden keskinäinen asema on vaihdellut historiallisesti. Muodostin diskurssit analysoimalla mahdollisimman yleisellä tasolla kansallispuistoille ja niiden luonnolle aineistoissa annettuja merkityksiä sekä etsimällä puheessa toistuvia teemoja. Hyödynsin jäsentelyssä pääasiassa aikaisempiin tutkimuksiin perustuvaa historiallista katsausta luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutuksesta Suomessa

1800-luvun loppupuolelta nykypäivään saakka (Puhakka 2007: 85–149).

Luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävät diskurssit

Kansallispuistot luonnonsuojelualueina

Ensimmäisen diskurssin mukaan kansallispuistot ovat ensisijaisesti luonnon suojelemista eivätkä ihmisten virkistys- tai muita tarpeita varten. Suojelua oikeutetaan pääasiassa luonnontieteellisin perustein, jotka esitetään objektiivisina ja muuttumattomina. Puistojen suojeluarvo määrittynyt ensisijaisesti ekologisin muuttujin, joita ovat esimerkiksi monimuotoisuus, uhanalaiset lajit, ekosysteemit ja luontotyypit (esim. Luonnonsuojelualueiden... 2004). Puistojen tavoitteita määriteltäessä tukeudutaan voimakkaasti ylipaikallisiin julistuksiin, lakeihin ja auktoriteetteihin – kuten EU-säännöksiin – jotka asettavat velvoitteita suojelulle.

Puhetavassa esitetään kansallispuistot taloudellisen toiminnan ulkopuolisina alueina, sillä laajamittaisen matkailun ja muun luonnon hyödyntämisen katsotaan haittaavan suojelua. Ihmisiä ei silti pyritä sulkemaan puistojen ulkopuolelle, vaan niissä voi käydä virkistäytymässä asetettujen säännösten mukaisesti. Luonnon itseisarvoisuuttakin korostavissa kannanotoissa nostetaan esille kansallispuistojen ympäristökasvatuksellinen ja -valituskellinen tehtävä (esim. Vilkkä 2000). Puhetavan mukaan puistoihin sopii pienimuotoinen ja rajoitettu retkeily vähäisine palveluineen ja rakenteineen, kuten ilmenee seuraavasta matkailijan vastauksesta kysymykseen kansallispuistojen palveluvarustuksesta:

Siellä UKK-puistossa on aika hyvät, siel on niitä autiotupia ja nuotiopaikkoja. Pienillä alueilla on pitkos-puita ja... Aika hyvin, vähemmälläkin ehkä pärjäis, mukaviahän ne on silti.

Diskurssissa vedetään rajaa puistoissa hyväksyttävän virkistyskäytön ja ulkopuolelle ohjattavan matkailun välille: laajamittaisempana ja taloudellisena toimintana matkailun katsotaan häiritsevän enemmän suojelua. Suojelun ja matkailun vuorovaikutus rakentuu siten lähinnä *ristiriidaksi* (ks. Budowski 1976: 27). Ekologisten ja sosio-kulttuuristen haittojensa vuoksi matkailu ei sovi ongelmitta yhteen suojelun kanssa. Päähuomio kiinnitetäänkin matkailun luontoa ja kulttuuria muuttaviin vaikutuksiin. Tätä diskurssia voidaan verrata maantieteillä Jarkko Saarisen (2004: 32–34) erittelemään, matkailun kehitystä maaseudulla määrittävään puhetaan, jossa matkailukehitystä tarkastellaan luonnonsuojelun yhteydessä ensisijaisesti *ongelmana ja*

kriittisen arvioinnin kohteena. Matkailua taloudellisenä toimintana pidetään esteenä suojelutavoitteiden toteuttamiselle.

”Kansallispuistot luonnonsuojelualueina” -diskurssissa tuotetaan luonnon toiseutta. Tämä perustuu moderniin länsimaiseen luontokäsitykseen, jossa luonto ymmärretään yhteiskunnasta erilliseksi (ks. Glacken 1967). Yhdysvalloista alkunsa saanut kansallispuistoliike perustuu *preservationismiin* eli alkuperäiseksi mielletyn luonnon suojelemiseen ihmisen toiminnalta (Runte 1997). Luontoa muuttaessaan ihmistä ei käsitellä luonnolliseksi toimijaksi, vaan luonnontilaisuuden uskotaan heikkenevän tai jopa häviävän. Saarisen (2005: 39–40) jäsentämistä erämaakäsityksistä tätä diskurssia voidaan verrata *suojellun erämaan* puhe-tapaan, jonka perustana on länsimainen erämaakäsitys ja sen mukainen erämaiden käytön historia (ks. Nash 1982). Esimerkiksi ”Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet” -opaskirja (2004: 15) heijastaa ajatusta luonnon säilyttämisestä koskettamattomana:

Pääperiaate luonnonsuojelualueiden hoidossa on, ettei luonnon prosesseihin puututa ilman luonnonsuojelullisia syitä. Suurin osa luonnonsuojelualueiden pinta-alasta säilytetään mahdollisimman luonnontilaisena. Se tarkoittaa, että eliöyhteisöt saavat kehittyä ja muuttua **luonnonvaraisina** vapaasti omien lakiansa mukaan, ihmisen puuttumatta tapahtumien kulkuun. (lihavointi lähteessä)

Sosiologi Jarno Valkosen (2003: 181, 199–200) käsittein kansallispuistot ymmärretään tässä diskurssissa ensisijaisesti *biologisen luonnontilan suojelualueiksi*. Luonnon arvo rakentuu tieteellisiin perusteisiin ja luonnonmukaisuus tarkoittaa, ettei luonnon mekanismeja ja ekosysteemejä vahingoiteta, kuluteta tai muuteta liiaksi (ks. Heikkinen ym. 2005: 264–265; Tonder 2005: 150–159). Puhetavassa esitetään luonto pääasiassa abstraktina tilana, jossa näkijä ja kokija eivät ole läsnä henkilökohtaisesti. Luontoa tarkastellaan sen sisältämien konkreettisten muotojen perusteella. Sitä lähestytään fyysisenä kokonaisuutena ja objektina, jonka ominaisuuksia voidaan mitata ja esittää tilastollisesti (ks. Vilkuna 1997). Luonto määritetty siten *yleiseksi luonnoksi*, jolla viitataan hallinnon ja katseen kohteeseen, jossakin määrin abstraktiin ja maisemankaltaiseen luontoon (Valkonen 2003: 108; ks. Ingold 2000).

Luonnonsuojelunäkökohtia korostavaa puhetta on esiintynyt Suomessa puistokeskustelun varhaisvaiheesta 1800-luvun lopulta lähtien. Kansallisen kulttuuriperustan säilyttäminen ja esteettiset tekijät olivat tärkeitä suojelun motiiveja, mutta keskustelua käynnistäneet luonnontieteilijät ja met-

sänhoitajat tukeutuivat myös tieteellisiin perusteisiin (Rytteri 2005; Puhakka & Rytteri 2008). Suojelu perustui ajatukseen ihmisen vaikutuksen ulkopuolisesta luonnosta, joka pyrittiin säilyttämään alkuperäisenä perustamalla erillisiä suojelualueita (Nieminen & Saaristo 1998). Keskustelussa nostettiin varhain esille matkailun haitat luonnolle. Puistojen tiukkojen rajoitusten onkin katsottu johtuneen muun muassa suojeluhankkeiden akateemisuudesta ja luonnontieteellisyydestä. Ympäristöherätyksen seurauksena 1960-luvun lopulta lähtien tieteelliset näkökulmat vahvistuivat, kun ryhdyttiin painottamaan uhanalaisten ja harvinaisten lajien sekä niiden elinympäristöjen suojelua eivätkä esteettiset tekijät tai matkailu- ja virkistyskäyttö saaneet enää niin paljon huomiota luonnonsuojelun perusteluissa (Puhakka 2007: 85–113).

Nykyisin hallinnollinen luonnonsuojelu perustuu yhä vahvemmin luonnontieteellisiin käsityksiin, ja monimuotoisuuden säilyttäminen on nousut tärkeimmäksi tavoitteeksi (Nieminen & Saaristo 1998). Puistosuunnitelmien analyysin perusteella kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelu perustui vielä 1980–1990-luvulla pääasiassa tähän diskurssiin. Suunnitelmissa katsotaan tieteellisten kriteerien ohjaavan suojelualueiden perustamista ja hoitoa. Virkistys-, retkeily- tai nähtävyyttä asetetaan puistojen tavoitteeksi, mutta matkailu taloudellisenä toimintana määrittellään suojelutavoitteista riippumattomaksi luonnon hyödyntämisen muodoksi ja yritystoimintaan suhtaudutaan varauksellisesti. Haastatteluaineistossani tällaista diskurssia ilmentää se aktiivisesti luonnossa retkeilevien matkailijoiden puhe, jossa painotetaan kansallispuistojen suojelutavoitteita ja arvostellaan voimakasta kehittämistä. Diskurssi on ollut usein ristiriidassa matkailuelinkeinon tai paikallisväestön etujen kanssa. Esimerkiksi keskustelussa Pallas-Yllästunturin kansallispuiston lainmuutoksesta puhetapa edustaa biologian ja ekologian erikoisiantuntijoiden kannanottoa, jonka mukaan hotellin rakentaminen muun muassa heikentäisi uhanalaisten lajien menestymistä (Henttonen ym. 2008).

Kansallispuistot matkailualueina

Toinen diskurssi on osittain ristiriidassa ensimmäisen kanssa. Sen mukaan kansallispuistot on perustettu ensisijaisesti ihmisten nähtäväksi ja koettavaksi. Puistoilla ei niinkään katsota olevan ihmistä riippumatonta merkitystä; niillä ei ole arvoa, elleivät nykyiset tai tulevat sukupolvet käy tutustumassa niihin. Suojelunäkökohtia ei silti sivuuteta. Ekologisten kriteerien sijaan luonnonsuojelua perustellaan esteettisillä syillä: kauniita maisemia ja

muita luonnonihmeitä säilytetään nähtävyyksinä ja virkistyskohteina (ks. Urry 1995: 186–187). Puistot ymmärretään siten *esteettisen luonnontilan suojelualueiksi*. Niillä suojelu on ennen kaikkea luonnon visuaalisten piirteiden ylläpitämistä eikä taloudellinen käyttö ole välttämättä ristiriidassa suojelun kanssa (Valkonen 2003: 158, 181, 199–200).

Esteettisen näkökulman vuoksi suojelun ja matkailun tavoitteet kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Tämän diskurssin mukaan kansallispuistoissa on oltava matkailupalveluja ja -rakenteita, jotta ihmiset voivat tutustua niihin mahdollisimman helposti. Tätä ilmentää seuraava sitaatti matkailuyrittäjän haastattelusta:

Kylhän kumminkin täytyy se saatavuus saavuttaa, että ihmisten pitäis käydä kansallispuistoissa, jotka on ihmisille tehty. Et just siin on kaks filosofiaa, et kansallispuistot on ihmisille tai sit ne on tutkimukselle, ja mikä on tutkimukselle, se alue tietyst pitäis rauhoittaa, mut osa siit kansallispuistost pitäis olla ihmisille. Ja jotta se niille ihmisille ois helposti saavutettavissa, niin silloin siihen täytyy se palveluvarustus rakentaa.

Puhetavassa asetetaan silti matkailukäytölle joitakin rajoituksia. Ekologisten kriteerien sijaan ne perustuvat matkailijoiden luontokokemusten säilyttämiseen. Tällöin esimerkiksi moottoriajoneuvot eivät sovi yhteen ihanteellisen koskemattoman luonnon mielikuvan kanssa. Matkailun ongelmien ja ristiriitojen sijaan huomio kiinnitetään myönteisiin vaikutuksiin, jotka voivat olla tulojen ja työpaikkojen lisäksi muun muassa virkistyksellisiä, esteettisiä tai ympäristökasvatuksellisia hyötyjä. Taloudellisia vaikutuksia korostettaessa matkailua tarkastellaan ensisijaisesti *elinkeinona* eli huomion kohteena ovat yritystoiminnan mahdollisuudet, asema ja liiketaloudellinen merkitys kansallispuistoissa (ks. Saarinen 2004: 29–30). Puhetavan edustajat katsovat suojelun ja matkailun toimivan *symbioosissa* (ks. Budowski 1976: 27). Luontoa suojellaan virkistyskäyttöä varten ja varsinkin muuhun taloudelliseen toimintaan verrattuna matkailun uskotaan sopivan hyvin yhteen suojelun kanssa.

Matkailun taloudellista merkitystä korostettaessa kansallispuistojen luonnosta muodostetaan luonnonvara eli talouden ja toimeentulon edellytys. Puhetta määrittää taloudellinen arvottaminen eli luonnolle annetaan merkityksiä pääasiassa elinkeinojen kautta. Matkailu on harvoja keinoja, joilla suojelualueita voidaan hyödyntää. Vaikka matkailu sisällytetään puistojen käyttömuodoksi, ihmisen ymmärretään lähinnä vain vierailijaksi luonnossa. Tätä kuvaa seuraava sitaatti matkailijan haastattelusta:

Se on kiva nähdä sitä luontoo ja päästä pois ja saada se vuoden luontolataus, ja se kokonaisuus siin on aina. Kyl mä sanosin, et jos tossa rupeis telttaa pystyttää ja sanomaan vaimolle, että hei, hae vettä tosta ja rinkat kannu... [...] Sen sijaan mennä nauttimaan taas sitten toisenlaisia palveluja, niin se on se kiva juttu siinä. Kurkistaa sinne luontoluukkuun, mut palata sit taas siihen, mihin on tottunu.

Puhetapa perustuu samankaltaiseen ulkoistavaan ja yleistävään käsitykseen luonnosta kuin ensimmäinen diskurssi (ks. Valkonen 2003: 108, 122–135). Haastattelujen perusteella matkailijat kiinnittävät usein huomionsa luonnon visuaalisiin ominaisuuksiin. Kansallispuistot rakentuvat siten esteettisiksi maisemiksi ja ulkopuolisen katseen kohteiksi (ks. Urry 1995: 179–186). Sosiologi Leena Suopajarven (2001: 147) jäsentelyn mukaan luonto määritetty matkailussa *elämykseksi*. Diskurssi ei silti edusta vain ylipaikallista näkökulmaa puistoihin, sillä esimerkiksi yritystoiminta sitoo matkailun keskeiseksi osaksi paikallista arkea. Luontotulkinnassa on kyse myös matkailutuotteen rakentamisesta. Mainonta ja muu viestintä pitävät yllä luonnon toiselta luomalla mielikuvia koskemattomasta luonnosta (Sorsa 2005). Luonnon tuotteistaminen kytkee puhettavan Saarisen (2005: 41) kuvaamaan *turistiseen erämaahan*. Tämä matkailukehityksen kautta rakentuva tuotteistettu tila ”perustuu kuluttamiseen, markkinointiin ja luonnonympäristön visualisointiin sekä erämaisyyttä kuvaavien kulissien rakentamiseen”.

Kansallispuistojen kaksoistehtävä suojelu- ja virkistysalueina on aiheuttanut vastakkainasetteluja alusta asti. Suomea selvemmin erilaiset merkitykset ovat kilpailleet esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa perustettiin ensimmäiset kansallispuistot vuodesta 1872 lähtien monumentaalisiin maisemakohteisiin ennen kaikkea kehittyvän kansallisen identiteetin nostattamiseksi. Puistot perustettiin yleisiksi luonnonnähtävyyksiksi, eikä voimakkaan matkailun kehittäminen juuri aiheuttanut erimielisyyksiä. Suojelunäkökulmia painottava puhetapa vahvistui 1960–1970-luvulla, kun matkailun ympäristöhaittoja alettiin arvostella yhä voimakkaammin ja suojelussa korostaa ekologisen eheyden säilyttämistä (Nash 1982; Runte 1997).

Suomessa matkailunäkökulmia painottava diskurssi ei ole noussut hallitsevaksi, kansallispuistojen hoitoa ja käyttöä ohjaavaksi puhettavaksi, sillä matkailu on rajoitettu melko tiukasti. Vahvimmillaan puhetapa oli suojeluhistorian varhaisvaiheissa: luontoa rauhoitettiin maisemallisista ja matkailusyistä jo 1800-luvun loppupuolella. Myöhemmin suojelun perusteista tuli tieteellisempiä, mutta esteettiset tekijät sisällytettiin esimerkiksi vuoden 1923 luonnonsuojelulaissa erityisten luonnonsuojelualueiden (kansallispuistojen) määritel-

mään (Puhakka 2007: 85–99; Puhakka & Rytteri 2008). Puistoihin ja muihin kotimaan luonnonnähtävyyksiin tutustumisen uskottiin vahvistavan kansallista identiteettiä (Rytteri 2005: 4). 1960-luvun lopulta lähtien matkailu- ja virkistysperusteiden tärkeys suojelussa väheni, eikä suojelualueiden merkitystä matkailuelinkeinolle pidetty huomattavana suosituimpia kansallispuistoja lukuun ottamatta (esim. Kansallispuistokomitean mietintö 1976). Viime vuosikymmeninä tällaista diskursia ovat edustaneet matkailun kehittämistä ajavat tahot, jotka katsevat suojelualueiden säännösten rajoittavan kohtuuttomasti elinkeinotoimintaa ja vaativat viranomaisilta joustavampaa suhtautumista puistojen infrastruktuuriin lisäämiseen. Esimerkiksi Pallaksella hotellitoimintaa pyörittävän Lapland Hotelsin toimitusjohtaja Pertti Yliniemi pitää ympäristöministeriön ehdottamaa 20 000 neliön rakennusoikeutta ja 500 sänkyä liian vähänä (HS 5.5.2008). Myös osalle haastatelluista matkailijoista ja matkailuyrittäjistä kansallispuistot edustavat enemmän vetovoimaisia matkailukohteita kuin luonnonsuojelualueita.

Kansallispuistot kestävän luontomatkailun alueina

Hallitsevaksi, kansallispuistojen hoitoa ja käyttöä ohjaavaksi puhetavaksi on 2000-luvulla noussut kolmas diskurssi, jossa yhdistyy piirteitä edellisistä diskursseista. Suojelutavoitteet määritellään ensisijaisesti luonnontieteellisin perustein, mutta puistoille sisällytetään myös luontomatkailuelinkeinon kehittämistavoitteita. Ekologiset ja taloudelliset tavoitteet pyritään sovittamaan yhteen kansallispuistoissa eikä luonnon suojelemista ja käyttöä pidetä täysin vastakkaisina.

Tämän diskurssin mukaan puistoissa voidaan kehittää luontomatkailua, kunhan suojelutavoitteet saavutetaan. Matkailun ympäristöhaitat tiedostetaan ja niihin esitetään ratkaisuksi kestävyyden periaatteiden noudattamista. Rajoittamisen sijaan käyttöä ohjataan hyväksyttävien kriteerien mukaisesti. Diskurssin muodostumiseen liittyy keskeisesti uusien matkailun muotojen ja niitä kuvaavien käsitteiden synty. Luontomatkailun ja kestävän matkailun uskotaan aiheuttavan mahdollisimman vähän haittoja. *Kestävä luontomatkailu* viittaa Metsähallituksen käyttöönottamaan käsitteeseen sekä suojelualueille laatimiin periaatteisiin ja mittareihin (Heinonen 2007: 236, 303). Luontoon ja kestävyyteen viittaavien lisämääreiden myötä matkailu taloudellisena toimintana määrittäyty entistä hyväksytyemmäksi suojelualueilla.

Diskurssissa ulotetaan kestävän kehityksen ekologiset, sosio-kulttuuriset ja taloudelliset tavoit-

teet kansallispuistoihin, jotka samalla kytketään tiiviimmin niitä ympäröiviin yhteiskuntiin. Taloudellisia ja osittain sosiokulttuurisia tavoitteita pyritään toteuttamaan lähinnä matkailua kehittämällä, sillä muu taloudellinen toiminta on puistoissa hyvin rajoitettua. Tärkeä luontomatkailun perustelu onkin alueellinen kehittäminen, kuten ilmenee esimerkiksi Salamajärven (2007: 46) ja Syöteen (2006: 22) kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmista:

Luontomatkailun kehittäminen edistää sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden tavoitetta luomalla paikalliselle väestölle mahdollisuuksia matkailuelinkeinon harjoittamiseen.

Matkailua tarkastellaan *aluekehityksen välineenä*, eli sitä ei käsitetä niinkään itseisarvoiseksi kehittämisen kohteeksi vaan laajemman myönteisen kehityksen välineeksi ja mahdollistajaksi (ks. Saarinen 2004: 30–33). Saarisenkin (2004: 31–32) jaottelussa tähän puhetapaan sisältyy matkailun tarkastelu *kestävän kehityksen edistäjänä*: puhetapa perustuu osittain ajatukseen, että matkailua voidaan käyttää eräitä muita talouden muotoja paremmin välineenä kestävän kehityksen mukaiseen kasvuun. Suojelun ja matkailun vuorovaikutus määrittäytykin tarkasteltavassa diskurssissa *sympioosiksi* (ks. Budowski 1976). Luontomatkailu parantaa suojelun edellytyksiä antamalla sille taloudellisia motiiveja ja lisäämällä ihmisten kiinnostusta luontoon. Suojelalueet puolestaan houkuttelevat koskematonta luontoa etsiviä matkailijoita. Kestävyyden periaatteisiin tukeutuvan luontomatkailun katsotaan haittaavan vähemmän luonnonsuojelua kuin monien muiden elinkeinon.

Tässäkin puhetavassa luonto rakentuu pysyvän asumisen ja enimmäkseen myös taloudellisen toiminnan ulkopuoliseksi alueeksi (ks. Valkonen 2003: 181, 199–200). Toisaalta luontomatkailun kehittäminen, tulo- ja työllisyystavoitteiden asettaminen suojelualueille ja suojelutavoitteiden ulottaminen kaikkialle vähentävät luonnon ja kulttuurin vastakkainasettelua. Ihmisen toimintaa ei yksioikoisesti määritellä luonnonympäristöön sopimattomaksi (ks. Heikkinen 2006: 266–267), kuten seuraava lainaus matkailuyrittäjän haastattelusta ilmentää:

Luontoa kunnioittaen, että raja on minusta siinä, et ei turmenneta eikä tarvella sitä luontoympäristöä, jota ihmiset on tulleet kattamaan ja joka tosiaan ihmistä voi herättää rakastamaan tätä luontoa ja kunnioittamaan sitä. Että siinä minun mielestä se raja kulkee. Elikkä se luonto on minusta ykkönen siinä, sen ehdoilla.

Matkailun lisääntyessä paikalliset ja alueelliset toimijat suhtautuvat kansallispuistojen perustamiseen

myönteisemmin, mutta heidän puhetaan määrittää yhä luonnon taloudellinen arvottaminen (Puhakka & Rytteri 2008). Kuten Valkonen (2003: 51–56, 196–199) on havainnut Lapin luontokeskustelun perusteella, käsitys taloudellisen hyödyntämisen muodoista vain on uudistunut. ”Kansallispuistot kestävän luontomatkaillen alueina” -diskurssissa tarkastellaan luontoa sekä ylipaikallisesta että paikallisesta näkökulmasta, jossa kansallispuistot kytkeytyvät paikallisten arkeen matkailun tulo- ja työllisyystavoitteiden kautta. Lisäksi sidosryhmille annetaan enemmän mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon kuin esimerkiksi vahvasti asiantuntijuuteen perustuvassa ensimmäisessä diskurssissa. Asiantuntijuus ymmärretään laajemmin kuin pelkästään tieteellisenä tietona.

Tämänkaltaisen diskurssi nousi 1990-luvulla esille suomalaisessa keskustelussa. Vähitellen se on institutionalisoitunut ja noussut hallitsevaksi (ks. Hajer 1995: 61). Kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat ja muut asiakirjat ovat edustaneet tätä puhettua 2000-luvun vaihteesta lähtien. Maaseudun rakennemuutoksen ja luontomatkaillen kasvun lisäksi taustalla vaikuttavat muutokset suojelujäätelussa. Luonnonsuojelu on laajentunut erillisten suojelualueiden ulkopuolelle ja suojelualueet ovat kytkeytyneet tiiviimmin muuhun ihmistoimintaan (Nieminen & Saaristo 1998). Osallistavan suunnittelun käyttöönotto (Raitio & Rannikko 2006: 285–286) on todennäköisesti vaikuttanut puistojen tavoitteisiin. Hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat entistä selvemmin kompromissi ekologisista, sosiokulttuurisista ja taloudellisista tavoitteista, eikä sisäänpääsy hallitsevaan diskurssiin ole siten niin rajoitettu.

Puistosuunnitelmien analyysin perusteella matkailun merkitys kansallispuistojen käyttömuotona on selvästi vahvistunut viime vuosikymmenen aikana. Matkailua on alettu perustella aluekehittämisen tavoitteilla – taloudella ja työllisyydellä – jotka viime kädessä oikeutetaan kestävän kehityksen ja matkailun käsitteillä. Luonnonsuojelu nimetään silti edelleen tärkeimmäksi tavoitteeksi ja luonnontieteelliset kriteerit ensisijaisiksi suojelualueita perustettaessa ja hoidettaessa. Suunnitelmista heijastuu yhä alkuperäisen ja koskemattoman luonnon ihanne. Samalla kansallispuistot on alettu määritellä luontomatkaillukohteiksi. 2000-luvulla kävijöistä on tullut myös ”matkailijoita” tai ”asiakkaita” sekä retkeily-, virkistys- ja nähtävyyssikäytöstä ”kestävää” tai ”luontomatkailla”. Aiemmin virkistystavoitteiden katsottiin palvelevan pääasiassa puistoissa retkeileviä kansalaisia, mutta nykyisin matkailun uskotaan hyödyttävän myös taloudellisesti lähialueita. Kansallispuistoille sisällytetäänkin yhä enemmän sosiaalisia ja ta-

loudellisia tavoitteita (ks. tarkemmin Puhakka 2007: 151–178). Suojelualueen hallinnoija ei toimi enää vain valvovana viranomaisena, vaan Metsähallituksen uudenlainen, yhteistyöhön pohjaava toimintatapa perustuu mahdollisuuksien luomiseen matkailupalveluita tuottaville yrittäjille (Raitio & Rannikko 2006: 282).

Metsähallitus on alkanut asettaa alueilleen käyntimäärä- sekä tulo- ja työllisyystavoitteita, joilla pyritään toteuttamaan ympäristöministeriön ja eduskunnan laatimia luontomatkaillen tavoitteita (esim. Ohjelma... 2002). Kansallispuistoissa tavoitellaan noin viiden prosentin vuosittaista käyntimäärien kasvua ja sen mukaista tulo- ja työllisyysvaikutusten kasvua (Metsähallituksen... 2004: 22, 71–72; ks. Heinonen 2007: 110). Esimerkiksi Pallas-Yllästunturilla odotetaan käyntimäärien lisääntyvän 500 000:een viime vuoden 312 000 käynnistä (Käyntimäärät ... 2008). Silti tavoitteita lausutaan julki yhä varovaisesti (Puhakka 2007: 165–166). Esimerkiksi Pallas-Yllästunturin hoito- ja käyttösuunnitelman luonnoksen ”tavoitteelliset käyntimäärät” oli muutettu ”odotettaviksi käyntimääräksi” vahvistetussa suunnitelmassa (Pallas-Yllästunturin... 2008: 56). Ympäristöministeriön esitysluonnos (Hallituksen esitys... 2008: 3) puistosta annetun lain muuttamisesta ilmentää kolmatta diskurssia:

Pallastunturin matkailukeskuksen kehittämisen tavoitteena on sovittaa alueen suojelu ja matkailukäyttö yhteen siten, että alue toteutettaisiin kestävän luontomatkaillen periaatteiden mukaisena erityisalueena, ja että alueen vaikutukset ympäröiviin puiston alueisiin olisivat mahdollisimman vähäiset.

Esityksessä perustellaan hanketta myös hotellin taloudellisten toimintaedellytysten turvaamisella. Haastatteluaineistossani puolestaan diskurssia edustaa se ympäristötietoisten matkailuyrittäjien ja matkailijoiden puhe, jossa korostetaan suojelun ekologisten ja matkailun taloudellisten tavoitteiden yhdistämistä kansallispuistoissa.

Kansallispuistot paikallisväestön resursseina

Neljäs diskurssi ei niinkään määritä suojelun ja matkailun vuorovaikutusta vaan antaa vaihtoehtoisia merkityksiä kansallispuistoille ja muille luonnonympäristöille. Puhetapa ei perustu objektiiviseksi miellettyihin tieteellisiin käsityksiin luonnosta, eikä se kenties siksi ole noussut hallitsevaksi, luonnonsuojelua ohjaavaksi periaatteeksi (ks. Hajer 1995: 61). Lisäksi se edustaa muita selvemmin paikallista näkökulmaa. Ekologisten tekijöiden sijaan painotetaan sosio-kulttuurisia ja taloudellisia näkökulmia. Kansallispuistot esitetään konkreetti-

sina, historiallisina paikkoina, joihin liittyy runsaasti kulttuurisia merkityksiä (ks. Mels 1999). Samalla korostetaan puistojen hyödyntämistä taloudellisina luonnonvaroina. Tätä diskurssia voidaan osittain verrata Saarisen (2005: 38–39) jäsentämään *traditionaalisen erämaan* puhetapaan, joka rakentuu historiallisesti suhteessa pyyntikulttuuriin käsitykseen erämaasta. Traditionaalisen erämaan arvot ovat sidoksissa utilistisiin asenteisiin luontoa kohtaan ja erämaan paikallisiin nykymerkityksiin.

Diskurssissa määritellään suojelun tavoitteet ja toteuttamiskeinot eri tavalla kuin hallinnollisessa luonnonsuojelussa. Samalla jopa kyseenalaistetaan, onko puistojen perustaminen oikea tapa suojella luontoa. Erillisten ja tiukasti säänneltyjen suojelualueiden sijaan painotetaan kaiken toiminnan sopusointua luonnon kanssa. Luonnon suojelemista ja käyttöä ei nähdä vastakkaisiksi: paikallisiin tarpeisiin perustuvan käytön ei uskota vahingoittavan luontoa. Tieteellisen asiantuntijuuden sijaan korostetaan paikallisten arkikokemuksiin perustuvaa tietoa luonnosta. Suojelukriteerit ovat ensisijaisesti kulttuurisia, mikä tarkoittaa ihmisten elämäntavan säilyttämistä ja suojelemista ulkopuolisilta häiriöiltä (Urry 1995: 186–187). Tällaisen puhettavan näkökulmaa luonnonsuojeluun havainnollistaa haastattelemani matkailijan vastaus kysymykseen metsästyksestä, joka on sallittu vain Pohjois-Suomen ja merensaariston kansallispuistoissa paikallisille asukkaille:

Jos kerta on todettu, että eläimet on kuolemassa sukupuuttoon, niin kai se on rajoitettava sitten, mutta jos on tarpeeks karhuja, niin siitä vaan. Et riippuu siitä. Koska ennenkin niitä on metsästetty näillä alueilla, niin miksei nyt sitten. Tietenkin jos se vähenee...

Tämä diskurssi pyrkii lisäämään paikallisten asukkaiden mahdollisuuksia hyödyntää luonnonympäristöjään elinkeinoissa ja virkistyksessä. Sekä suojelun että matkailun katsotaan usein palvelevan yleistä ja yhteistä etua, kansallisia ja ylikansallisia tavoitteita, mikä asettuu vastakkain paikallisten etujen kanssa (ks. Saarinen 2005: 46–48; Sorsa 2005: 128–131). Jos matkailua kehitetään ulkopuolisten ehdoilla, hyödyt voivat valua muualle. Matkailu ja suojelu saattavat myös heikentää paikallisten mahdollisuuksia käyttää luonnonvaroja muussa toiminnassa. Esimerkiksi Kyrön paliskunta vastustaa Pallaksen rakennussuunnitelmia poronhoidolle kertyvien häittojen vuoksi (HS 5.5.2008; ks. Heikkilä 2006). Matkailua tarkastellaan siten *ongelmana ja kriittisen arvioinnin kohteena* ja sitä pidetään esteenä joillekin muille talouden aloille ja niiden toimintamahdollisuuksille (ks. Saarinen 2004: 32–34). Toisaalta luontomatkaillen kasvun ansiosta

kansallispuistot tarjoavat aiempaa enemmän taloudellisia mahdollisuuksia paikallisille.

Tässä diskurssissa annetaan luonnolle erilaisia merkityksiä kuin edellisissä puhetavoissa. Toisin kuin puistoaatteen perustana olevassa anglo-amerikkalaisessa erämaakäsityksessä (Nash 1982; Runte 1997), luonto ei määrity koskemattomaksi vaan historiallisia ja kulttuurisia merkityksiä sisältäväksi alueeksi. Luontoa ja yhteiskuntaa ei eroteta toisistaan vaan ihmisen katsotaan kuuluvan osaksi luontoa (ks. Heikkinen ym. 2005: 269–270). Luonnontilaisuutta tarkastellaan pikemminkin esteettisestä ja maisemallisesta kuin tieteellisestä näkökulmasta (ks. Valkonen 2003: 158, 199–200). Suopajärvi (2001: 147–153) on määritellyt luonnon rakentuvan elinkeinojen näkökulmasta *elintilaksi* traditionaalissa elämäntavassa. Samalla luonto rakentuu *kotiseudeksi ja paikallisten ihmisten oikeudeksi*.

Puhetavassa tarkastellaan luontoa ensisijaisesti paikallisesta näkökulmasta. Se ei jäsenny abstraktina vaan kokemuksellisenä – konkreettisesti näkyvissä ja koettavissa olevana ja siten paikkasidonnaisena (Vilkuna 1997: 173–175). Luonnosta puhutaan henkilökohtaisella tasolla, eli sillä viitataan omiin kokemuksiin ja omaan elinympäristöön. Luonto ei ole vain katseen kohde, vaan sen merkitykset rakentuvat suhteessa elämäkokemuksiin sekä jokapäiväisen elämän aineellisiin käytäntöihin, sosiaalisiin suhteisiin ja arvoihin (ks. Tuan 1974; Suopajärvi 2001: 158). Luonto rakentuu siten *erityiseksi* eli ihmisten välittömässä kokemuksipiirissä olevaksi eleyksi ja toiminnalliseksi luonnoksi (Valkonen 2003: 108; ks. Ingold 2000), kuten ilmenee seuraavasta matkailijan haastattelulainauksesta:

Me asutaan sillä lailla kumminkin niin maalla, niin puutarha jatkuu meidän mettään, että se on kuulunu aina, se on hyvin semmonen luonnollinen. Mä en edes ajattele mitenkään sitä luontoa tai tällasta erikseen, vaan se on aina ollu osa elämää. Ja mä toivon, että mun lapset, mul on neljä lasta, niin toivon että lapset on saanu sen semmosena äidinperintönä, että se kuuluu ilman muuta.

”Kansallispuistot paikallisväestön resurssina”-diskurssiin on usein viitattu ja vedottu puistokeskustelussa, ja paikallisille asukkaille on annettu kalastusta, metsästystä ja poronhoitoa koskevia erityisoikeuksia Pohjois-Suomen ja merensaariston kansallispuistoissa. Ensimmäisiä puistoja perustettaessa luonnonsuojelu ymmärrettiin alisteiseksi ihmisten hyvinvoinnille: se ei saanut aiheuttaa suurta vahinkoa taloudelliselle toiminnalle tai loukata yksityisten etua ja oikeutta (Rytteri 2005). Suojelun yhteiskunnallisen merkityksen noustessa myös arvostelu lisääntyi. Vahvimmillaan puhetapa oli

1970–1980-luvulla, kun paikalliset vastustivat voimakkaasti Kansallispuistokomitean ehdotusta (1976) kymmenistä uusista puistoista (Puhakka 2007: 108–111; Puhakka & Rytteri 2008).

Nykyisin tätä diskurssia edustavat kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmista annetut lausunnot, joissa vaaditaan lähiseudun asukkaille esitettyä laajempia oikeuksia käyttää luontoa. Haastatteluaineistossani diskurssi ilmenee luonnon tärkeyttä arjessaan korostavien matkailijoiden puheessa. Puhetavan heikkoa asemaa kansainvälisessä keskustelussa kuvastaa se, ettei paikallisväestön laajoja luonnonkäyttöoikeuksia periaatteessa hyväksytä Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton luokittelun kansallispuistokategoriaan (II) kuuluvilla alueilla (ks. Heinonen 2007: 54–55, 294). Luonnon ja yhteiskunnan erottamiseen perustuva suojeluideologia on ollut usein ristiriidassa paikallisten merkitysten kanssa (esim. Ghimire & Pimbert 1997; Mels 1999). Suomessakin paikallisväestön oikeuksia painottavaan puhetapaan on tukeuduttu monissa luonnonkäytön kysymyksissä, joissa hallinnollisen luonnonsuojelun ja paikallisten tavoitteet ovat asettuneet vastakkain (ks. Suopajarvi 2001; Valkonen 2003; Malmsten 2004; Tonder 2005; Heikkilä 2006; Lehtinen 2006).

Johtopäätökset

Tutkimus osoittaa, että matkailukäytön asema on vahvistunut 2000-luvulla Suomen kansallispuistoissa. Viime vuosikymmenellä käynnistynyt keskustelu on johtanut muutokseen hoito- ja käyttösuunnittelussa. Suojelun ekologiset ja luontomatkailun taloudelliset tavoitteet pyritään nyt sovittamaan yhteen noudattamalla kestävyiden periaatteita. Muuallakin suojelualueet ovat muuttuneet dynamisemmiksi ja innovatiivisemmiksi, ja niistä on tullut tärkeitä aluekehittämisen välineitä erityisesti taantuvilla seuduilla (McCool & Patterson 2000; Hammer ym. 2007). Suomessa käsitys kansallispuistojen taloudellisesta merkityksestä ja vuorovaikutuksesta ympäröivän yhteiskunnan kanssa on muuttunut huomattavasti. Luontomatkailun uudet kasvu- ja kehittämistavoitteet kytkevät puistot taloudelliseen toimintaan (ks. Saarinen 2007). Samalla pyritään ottamaan entistä paremmin huomioon paikallisten asukkaiden etuja. Luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävät puhetavat ovat siten lähentyneet toisiaan. Analyysini perusteella haastattelujen toteuttamispaikalla ei ole huomattavaa merkitystä diskurssien erittelyn kannalta, sillä matkailijoiden ja matkailuyrittäjien puheet viittaavat ja vetoavat laajempiin, muissakin yhteyksissä esille nouseviin diskursseihin. Kaikki

puhetavat ilmenevät myös puistosuunnitelmissa tai historiallisissa suojelukeskustelussa.

Diskurssien muutos näyttää suojelusta tulleen aiempaa markkinavetoisempaa ja välineellisempää: luontoa suojellaan yhä useammin tuotteistamalla sitä – muuttamalla sen arvo rahalliseksi (McAfee 1999). Viimeaikaisen uusliberalistisen politiikan vaikutukset näkyvät luonnonkäytössä, kun länsimaisen kulttuurin kuluttamiseen ja yksityistämiseen liittyviä arvoja ollaan sisällyttämässä myös luonnonsuojeluun (McCarthy & Prudham 2004). Suomessa eroteltiin suojelua ja taloutta jyrkästi 1970-luvulla, mutta viime aikoina ne ovat lähentyneet toisiaan. Alkutuotantoelinkeinojen merkityksen vähetessä ja hyvinvointiyhteiskunnan heiketessä luonto ja luonnonsuojelualueet pyritään valjastamaan matkailun edistäjiksi ja talouskasvun vauhdittajiksi. Kansallispuistojen paineet tuottaa matkailutulua ja osoittaa taloudellinen tehokkuutensa – esimerkiksi yhteiskunnallisen rahoituksensa turvaamiseksi – ovat lisääntyneet (Eagles & McCool 2002: 46–47). Tuloksellisuuden, tuottavuuden ja taloudellisuuden mittaaminen sisältyvät nykyisin Metsähallituksen tehtäviin suojelualueilla.

Olen osoittanut artikkelissa, kuinka erilaisiin käsityksiin luonnosta ja sen käytöstä kansallispuistojen matkailua koskevat puhetavat ovat sidoksissa. Puistokiistoissakin kamppaillaan luonnon tulkinnasta ja päätöksentekovallasta – kenen tai minkä ehdoilla puistoja perustetaan ja hoidetaan (ks. Valkonen 2003; Tonder 2005; Heikkilä 2006)? Valkosen (2003: 108; ks. Ingold 2000) mukaan jännitteitä syntyy, kun *erityisen luonnon* merkityksille ei anneta tilaa *yleisen luonnon* diskurssissa. Kansallispuistojen tavoitteiden laajentuessa luonnon ja ihmisen vastakkainasettelu on vähentynyt, sillä luonnon suojelemisen ja käytön ei uskota sulkevan toisiaan kokonaan pois. Luontoa ja ihmistä yhdentävä näkökulma näyttäisi vahvistuvan myös suojelufilosofioissa (Naskali 2000: 56–59). Perinteisten elinkeinojen heiketessä ja luontomatkailun lisääntyessä paikallisväestön oikeuksia korostava puhetapa kohtaa luultavasti yhä useammin matkailun kehittämistavoitteet. Paikallistason vastustus kansallispuistoja kohtaan onkin vähentynyt (Puhakka & Rytteri 2008). Toisaalta Pallas-Yllästunturin puiston kiista osoittaa, että käsitys erityisesti suojellun luonnon taloudellisesta merkityksestä herättää yhä erimielisyyksiä.

Todennäköisesti matkailun asema kansallispuistoissa ei heikkene lähitulevaisuudessa vaan aluekehittämistehtävä voimistuu (ks. Heinonen 2007: 240–243). Pallaksen rakennussuunnitelmatkin osoittavat, että matkailuperusteet vahvistunevat suojelunäkökohtien rinnalla päätöksenteossa. Eri-

laisten tavoitteiden sovittaminen yhteen on vaativaa puistojen hoidon ja käytön suunnittelussa (ks. McCool & Patterson 2000). Tulevaisuudessa ongelmia saattaa aiheuttaa virkistyspalvelujen tuottamiseen ja matkailun hallintatoimiin osoitetun budjettirahoituksen riittämättömyys, jonka vuoksi Suomessakin voi tulla ajankohtaiseksi kysymys käyttö- tai pääsymaksujen perimisestä puistojen kävijöiltä. Toisaalta vahvojen jokamiehenoikeuksien maassa on vierastettu ajatusta luonnossa liikkumisen maksullisuudesta. Kyse on myös luonnonkäytön oikeudenmukaisuudesta: perittäisiinkö maksuja tasapuolisesti kaikilta vai myönnettäisiinkö paikallisille asukkaille erityisoikeuksia, kuten eräiden säännösten osalta on tehty osassa kansallispuistoja (ks. Naskali 2000: 61–66)?

Vaikka luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutusta määrittävät puhutavat ovat lähentyneet toisiaan, kansallispuistojen tavoitteet ja erityisesti matkailun asema herättänevät vilkasta keskustelua tulevaisuudessakin. Kuten matkailijoiden ja matkailuyrittäjien haastattelut osoittavat, nykyisten matkailukäytön suunnitteluperiaatteiden ja -käytäntöjen rinnalla esiintyy sekä kriittisempiä että myönteisempiä kannanottoja, joiden taustalla vaikuttavat erilaiset käsitykset luonnosta. Koska useimpiin suojelun ja matkailun vuorovaikutuksen kysymyksiin ei ole lopullisia vastauksia, matkailun asema kansallispuistoissa tulee yhä määrittämään diskursiivisten kamppailujen tuloksena suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseissa.

Kiitokset

Väitöstutkimukseni rahoittivat Suomen Kulttuurirahasto ja Suomen Akatemia (tutkimushanke ”Provinssit, yhteisöt, biopolitiikka”).

KIRJALLISUUS

Aarnio, J. (2001). Syötteen alueen luontomatkailusuunnitelma. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja B* 61. 49 s.

Alueiden yleisökäytön tavoitetilä 2010 (2004). Roolijakoprojekti 2003, julkaisematon loppuraportti. Luonnonsuojelujohtaja hyväksynyt 21.4.2004. Yleinen osa. 11 s. Metsähallitus, luonnonsuojelu.

Budowski, G. (1976). Tourism and environmental conservation: conflict, coexistence, or symbiosis? *Environmental Conservation* 3: 1, 27–31.

Butler, R. W. & S. W. Boyd (2000; toim.). *Tourism and national parks*. 342 s. John Wiley & Sons, Chichester.

Castree, N. (2005). *Nature*. 281 s. Routledge, London.

Demeritt, D. (2002). What is the ‘social construction of nature’? A typology and sympathetic critique. *Progress in Human Geography* 26: 6, 767–790.

Eagles, P. F. J. & S. F. McCool (2002). *Tourism in national parks and protected areas*. 320 s. CABI, Wallingford.

Fennell, D. (1999). *Ecotourism*. 315 s. Routledge, London.

Ghimire, K. B. & M. P. Pimbert (1997; toim.). *Social change and conservation*. 342 s. Earthscan, London.

Gill, R. (2000). Discourse analysis. *Teoksessa* Bauer, M. W. & G. Gaskell (toim.): *Qualitative researching with text, image and sound*, 172–190. Sage, London.

Glacken, C. J. (1967). *Traces on the Rhodian shore*. 763 s. University of California Press, Berkeley.

Haila, Y. & V. Lähde (2003). Luonnon poliittisuus: mikä on uutta? *Teoksessa* Haila, Y. & V. Lähde (toim.): *Luonnon politiikka*, 7–36. Vastapaino, Tampere.

Hajer, M. A. (1995). *The politics of environmental discourse*. 332 s. Clarendon Press, Oxford.

Hall, S. (1997). The work of representation. *Teoksessa* Hall, S. (toim.): *Representation*, 13–64. Sage, London.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain muuttamisesta. Luonnos 12.3.2008. 8 s.

Hammer, T., I. Mose, D. Siegrist & N. Weixlbaumer (2007). Protected areas and regional development in Europe: towards a new model for the 21st century. *Teoksessa* Mose, I. (toim.): *Protected areas and regional development in Europe*, 233–246. Ashgate, Aldershot.

Heikkilä, L. (2006). Reindeer talk. Sámi reindeer herding and nature management. *Acta Universitatis Lapponiensis* 110. 386 s.

Heikkinen, H., M. Jokinen, S. Pölkki & L. Jaakkola (2005). Asiantuntijoiden käsityksiä Mallan luonnonpuiston arvoista ja mahdollisista tulevaisuuksista. *Teoksessa* Jokinen, M. (toim.): Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa. *Metsätutkimuslaitoksen tiedonantoja* 941, 254–295.

Heinonen, M. (2007; toim.). Puistojen tila Suomessa. Suomen suojelualueet ja niiden hoito 2000–2005. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja A* 160. 315 s.

HS = *Helsingin Sanomat* 5.5.2008. Museovirasto suojelisi Pallaksen tunturihotellin vanhimman osan.

Henttonen, H., I. Hanski, A.-L. Ylisirniö & kuusi muuta biologian ja ekologian erikoisasiantuntijaa (2008). Pallas-Yllästunturin puistoa ei saa uhrata turismille. Mieli-pidekirjoitus. *Helsingin Sanomat* 17.5.2008.

Ingold, T. (2000). *Perception of the environment*. 465 s. Routledge, London.

Järviluoma, J. (2006). Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 96. 214 s.

Kansallispuistokomitean mietintö (1976). *Komiteanmietintö* 88/1976. 199 s.

Kauppila, P. (2004). Matkailukeskuksen kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33: 1. 260 s.

- Käyntimäärät kansallispuistoittain 2007 (2008). Metsähallitus. 19.5.2008. <www.metsa.fi>
- Lehtinen, A. (2005; toim.). *Maantiede, tila, luontopoliittikka*. 309 s. Joensuu University Press, Joensuu.
- Lehtinen, A. (2006). *Postcolonialism, multitude, and the politics of nature*. 299 s. University Press of America, Lanham.
- Lehtinen, A. & P. Rannikko (2003; toim.). *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*. 269 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Lovén, L. (2006; toim.). Kolin kansallispuisto ja Kolin matkailualue. Kestävän matkailun kehittäminen – strategia. Julkaisematon suunnitelma. Kolin neuvottelukunta hyväksynyt 21.2.2006. 48 s. Metla, EURO-PARC – Sustainable Tourism Charter, NEST-KOLLI-Ecolabeling project.
- Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Valtion omistamien luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat (1993). *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja B* 1. 55 s.
- Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat (2002). *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja B* 63. 47 s.
- Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet (2004). Julkaisematon suunnitelma. Diaarinro 2966/40/2005. 47 s. Metsähallitus.
- Luontomatkaileusunnitelma. Oulangan kansallispuisto ja sen lähiseutu (2004). Julkaisematon suunnitelma. 49 s. Oulangan yhteistoimintaryhmä.
- Macnaghten, P. & J. Urry (1998). *Contested natures*. 307 s. Sage, London.
- Malmsten, A. (2004). Natura 2000 -verkosto maanomistajien silmin Lounais-Suomessa. *Terra* 116: 2, 67–76.
- McAfee, K. (1999). Selling nature to save it? Biodiversity and green developmentalism. *Environment and Planning D: Society and Space* 17: 2, 133–154.
- McCarthy, J. & S. Prudham (2004). Neoliberal nature and the nature of neoliberalism. *Geoforum* 35: 3, 275–283.
- McCool, S. F. & M. E. Patterson (2000). Trends in recreation, tourism and protected area planning. *Teoksessa* Gartner, W. C. & D. W. Lime (toim.): *Trends in outdoor recreation, leisure and tourism*, 111–119. CABI, Wallingford.
- Mels, T. (1999). *Wild landscapes*. 257 s. Lund University Press, Lund.
- Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden virkistys- ja luontomatkaileukäytön edellytysten parantaminen – kehittämissuunnitelma ympäristöministeriölle (2004). Julkaisematon suunnitelma. Diaarinro 3516/530/2004. 79 s. Metsähallitus.
- Nash, R. (1982). *Wilderness and the American mind*. 3. p. 425 s. Yale University Press, New Haven.
- Naskali, A. (2000). Yhteiskunnalliset arvot ja sosiaalinen kestävyys kansallispuistojen hoidossa. *Teoksessa* Saarinen, J., S. Jortikka & E. Virtanen (toim.): *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 760, 49–69.
- Nieminen, M. & K. Saaristo (1998). Suomalaisen luonnon lait. *Alue ja Ympäristö* 27: 2, 72–89.
- Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkaileun kehittämiseksi (2002). *Suomen ympäristö* 535. 47 s.
- Olwig, K. R. (1995). Reinventing common nature: Yosemite and Mount Rushmore – a meandering tale of a double nature. *Teoksessa* Cronon, W. (toim.): *Uncommon ground*, 379–408. W. W. Norton, New York.
- Pallas-Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma (2008). *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja C* 36. 114 s.
- Proctor, J. D. (1998). The social construction of nature: relativist accusations, pragmatist and critical realist responses. *Annals of the Association of American Geographers* 88: 3, 352–376.
- Puhakka, R. (2007). Kansallispuistot murroksessa. Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja / Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta* 81. 305 s.
- Puhakka, R. & T. Rytteri (2008, painossa). Kansallispuistojen muuttuvat merkitykset. *Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja II*, 103–148.
- Rabinow, P. (1984; toim.). *The Foucault reader*. 390 s. Penguin, Harmondsworth.
- Raitio, K. & P. Rannikko (2006). Metsien käyttö ja sosiaalinen kestävyys: Metsähallituksen roolin muuttuminen Lieksassa. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006, 271–292.
- Riipinen, M. (2008). Sosiaalisen pääoman skaalaus. Paikallisia ja ylipaikallisia näkökulmia maankäyttöön Nellimissä, Inarissa. *Nordia Geographical Publications* 37: 1. 234 s.
- Runte, A. (1997). *National parks*. 3. p. 335 s. University of Nebraska Press, Lincoln.
- Rytteri, T. (2005). Ensimmäisten lakisäätteisten luonnonsuojelualueiden perustaminen poliittisena kysymyksenä. *Terra* 117: 1, 3–16.
- Saarinen, J. (2004). Viimeinen oljenkorsi? Matkailu ja maaseudun aluekehitys. *Maaseudun uusi aika* 3/2004, 26–38.
- Saarinen, J. (2005). Tourism in the northern wildernesses: wilderness discourses and the development of nature-based tourism in northern Finland. *Teoksessa* Hall, C. M. & S. Boyd (toim.): *Nature-based tourism in peripheral areas*, 36–49. Channel View, Clevedon.
- Saarinen, J. (2007). Protected areas and regional development issues in northern peripheries: nature protection, traditional economies and tourism in the Urho Kekkonen National Park, Finland. *Teoksessa* Mose, I. (toim.): *Protected areas and regional development in Europe*, 199–211. Ashgate, Aldershot.
- Salamajärven suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma 2006–2015 (2007). *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja C* 20. 131 s.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data*. 2. p. 325 s. Sage, London.
- Sorsa, R. (2005). Paluu luontoon? Erämaapuistot matkakokoiteina ja luontosuhteen muokkaajina. *Teoksessa* Lehtinen, A. A. (toim.): *Maantiede, tila, luontopoliittikka*, 109–133. Joensuu University Press, Joensuu.
- Suopajarvi, L. (2001). Vuotos- ja Ounasjokikamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 37. 178 s.

- Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma (2006). *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja C 2*. 61 s.
- Tonder, M. (2005). Anatomy of an environmental conflict – a case study of the conservation of the Saimaa ringed seal. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 75*. 205 s.
- Tuan, Y.-F. (1974). *Topophilia*. 260 s. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Töttö, P. (2004). *Syvällistä ja pinnallista*. 317 s. Vastapaino, Tampere.
- Urry, J. (1995). *Consuming places*. 257 s. Routledge, London.
- Valkonen, J. (2003). *Lapin luontopolitiikka*. 240 s. Tampere University Press, Tampere.
- Vilka, L. (2000). Luontoarvot kansallispuistoissa: kenelle luonto kuuluu ja kenen ehdoilla? *Teoksessa* Saarinen, J., S. Jortikka & E. Virtanen (toim.): Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760*, 23–33.
- Vilkuna, J. (1997). Kaupungin eletyt ja institutionaaliset luonnot. *Teoksessa* Haarni, T., M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema*, 163–178. Vastapaino, Tampere.